

Марко З. Јовановић
Универзитет у Београду
Правни факултет у Београду
marko.jovanovic@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0009-0001-0516-6478

Сања Ђ. Марјановић
Универзитет у Нишу
Правни факултет у Нишу
sanja@prafak.ni.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7560-8254

УПОРЕДНА АНАЛИЗА СИСТЕМА ПРИЗНАЊА СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА ПРЕМА ЗАКОНУ О РЕШАВАЊУ СУКОБА ЗАКОНА СА ПРОПИСИМА ДРУГИХ ЗЕМАЉА И ПРЕМА ХАШКОЈ КОНВЕНЦИЈИ ИЗ 2019. ГОДИНЕ*

Сажетак: *Пре нешто више од годину дана ступила је на снагу Конвенција о признању и извршењу страних судских одлука у грађанским или провинцијским стварима, закључена 2019. године под окриљем Хашке конференције за међународно приватно право. Имајући у виду историјат њеног настајања, квалитет решења, као и амбиције њених најласнијих пројоненаша, може се очекивати да ће ова Конвенција у будућности постати веома значајан извор међународног приватног права. У светлу поштенцијалног разматрања потребе признавања Србије овој Конвенцији, корисно је детаљно уоредити режиме признања страних судских одлука прописане домаћим Законом о решавању сукоба закона са једне и Конвенцијом са друге стране. Анализе показују да, упркос одређеним разликама (пре свега на плану изв. јурисдикционих филтера, посебног решења за признање одлука о накнади штете и проблема признања одлуке у ствари у којој постоји пред судом државе признања још увек траје), које су превасходно последица разлике у природи*

* Рад је настао као резултат финансирања од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација, по Уговору евиденциони број 451-03-65/2024-03/ 200120 од 05.02.2024. године.

двају извора права и тренуцима у којима су доношени, суштинских разлика жења тих система право и нема. Штавише, Конвенција садржи веома бољи и софистициран систем ограничења примене одређених својих делова, што појединачно заинтересованим државама, па иако и Србији, може да олакша дилеме које се јаве приликом разматрања потребе признања.

Кључне речи: међународно приватно право, признање страних судских одлука, Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља, Хаџка конференција за међународно приватно право.

1. УВОД

Када је првог дана 1983. године ступио на снагу, Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (у даљем тексту: ЗРСЗ или Закон)¹ увео је тадашњу Социјалистичку Федеративну Републику Југославију у ред држава са најмодернијим и најнапредније конципираним системима међународног приватног права. Ово не чуди ако се има у виду да је Закон резултат дугогодишњег преданог рада групе највећих југословенских стручњака оног времена.²

Данас, четири деценије касније, ситуација на плану кодификације међународног приватног права на некадашњем југословенском простору је прилично разнолика. У Србији и у Босни и Херцеговини ЗРСЗ се и даље примењује у мање-више неизмењеном изворном облику. Словенија је 1999. године преименовала и модернизовала наслеђену југословенску кодификацију, па се тамошњи Закон о међународном приватном и процесном праву³ може сматрати „ажурираном верзијом“ ЗРСЗ-а. Северна Македонија,⁴ Црна Гора⁵ и Хрватска⁶ су усвојиле потпуно нове кодификације.

¹ *Сл. лист СФРЈ*, бр. 43/82 и 72/82 – испр., *Сл. лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Сл. гласник РС*, бр. 46/2006 – др. закон.

² Више о историјату ЗРСЗ-а вид. Маја Станивуковић, Мирко Живковић, *Међународно приватно право – општи део*, Службени гласник, Београд 2023, 39.

³ *Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku*, *Uradni list RS*, бр. 56/99, 45/08 – др. закон, 31/21 – одлука USRS.

⁴ Република Северна Македонија је чак два пута спровела темељну реформу свог међународног приватног права. Први пут је то било 2007. године, када је усвојен први темељно новелирани Закон о међународном приватном праву (*Службен весник на Република Македонија*, бр. 87/07, 156/10) а други пут 2020. године (Законот за међународно приватно право, *Службен весник на Република Северна Македонија*, бр. 32/20). Детаљније о развоју северномакедонског међународног приватног права у постјугословенској ери вид. Тони Дескоски, Вангел Доковски, *Међународно приватно право*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопље 2021, 83–84.

⁵ Закон о међународном приватном праву, *Службени лист Црне Горе*, бр. 1/14, 6/14 – испр., 11/14 – испр., 14/14, 47/15 – др. закон.

⁶ Закон о међународном приватном праву, *Народне новине*, бр. 101/17, 67/23.

Упркос несумњивом и неспорном квалитету својих решења, ЗРСЗ већ неколико деценија нажалост више не прати ритам савременог тренутка. Не само да Закон није усклађен са државно-статусним променама из 2003. и 2006. године, па се његова анахроност врло очигледно испољава у позивању на државу која већ одавно не постоји, него и неки његови регулаторни принципи не одговарају потребама уређења приватноправних односа са елементом иностраности у модерном добу. Бавећи се детаљно овим питањем, професорка *Сћанивуковић* је уочила чак десет разлога због којих би требало приступити изменама ЗРСЗ-а.⁷ Потребне модернизације ЗРСЗ-а у једном тренутку је постала свесна и наша држава. Наиме, Министарство правде Републике Србије је почетком 2009. године формирало Радну групу за доношење Закона о међународном приватном праву.⁸ Радна група је у јулу 2014. године Министарству предала нацрт Закона о међународном приватном праву, до чијег усвајања све до данас није дошло. Према томе, чини се да у овом тренутку усвајање нове кодификације, као методолошки најадекватнији пут модернизације српског међународног приватног права, није опција чије би се остварење могло реално очекивати. У таквим околностима вредело би се окренути анализи могућности посредне модернизације нашег система међународног приватног права.

До посредне модернизације би дошло тако што би Србија приступила међународним уговорима којима се унификују одређена правила међународног приватног права што би онда, бар када се ради о уговорима који предвиђају принцип универзалне примене, за последицу имало то да истоврсне норме ЗРСЗ-а постану излишне и *de facto* буду стављене ван снаге. Одређена искуства са оваквим приступом наше право већ има. Наиме, након што се Србија обавезала Протоколом из 2007. године о меродавном праву за обавезу издржавања, закљученим под окриљем Хашке конференције за међународно приватно право, а чији члан 2 предвиђа да ће се Протокол примењивати без обзира на то да ли његове колизионе норме упућују на право државе-уговорнице или треће државе, практично су престале да се примењују одредбе ЗРСЗ које садрже колизионе норме за обавезу издржавања.⁹

Наша пажња ће се у овом раду усмерити на анализу потребе и могућности модернизације правила ЗРСЗ-а о признању страних судских одлука кроз приступање хашкој Конвенцији о признању и извршењу страних судских

⁷ Маја Станивуковић, „Десет разлога зашто би требало мењати Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (1982)“, *Бранич* 4/2020, 12-26.

⁸ Вид. Мирко Живковић, „Рад на новом Закону о међународном приватном праву Републике Србије – почетне дилеме и актуелно стање“, *Зборник радова са седме Конференције за Међународно приватно право – Проширење европског правосудног простора на државне чланице ЦЕФТА* (ур. Б. Бордаш, М. Станивуковић), Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад 2010, 175.

⁹ Гашо Кнежевић, Владимир Павић, Марко Јовановић, *Међународно приватно право – ириручник*, Службени гласник, Београд 2023, 109.

одлука у грађанским или трговинским стварима из 2019. године. У том циљу, најпре ћемо представити главне одлике тренутно важећег система признања страних судских одлука, затим ћемо укратко приказати настанак Конвенције из 2019. године како би се боље разумео њен садржај, потом ћемо размотрити конвенцијска правила признања страних судских одлука и на крају утврдити да ли би приступање овој Конвенцији представљало значајно одступање од тренутно важећих решења.

2. СИСТЕМ ПРИЗНАЊА СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА ПРЕМА ЗАКОНУ О РЕШАВАЊУ СУКОБА ЗАКОНА СА ПРОПИСИМА ДРУГИХ ЗЕМАЉА

Општи услови за признање страних судских одлука у праву Републике Србије садржани су у члановима 87-92 ЗРСЗ,¹⁰ док се на сâм поступак признања традиционално примењују одредбе Закона о ванпарничном поступку.¹¹ Тренутно важећи систем признања страних судских одлука би се могао окарактерисати као прилично либералан. Ту оцену поткрепљује неколико аргумената.

Прво, ЗРСЗ начелно прихвата систем ограничене контроле страних судских одлука. То значи да се у поступку признања у принципу проверавају само одређени процесни аспекти одлуке која је предмет признања. Од тог принципа постоје два изузетка. Један је општи и односи се на усаглашеност са јавним поретком, јер тај услов дозвољава испитивање усклађености стране одлуке и са процесним и са (одређеним) супстанцијалним аспектима домаћег јавног поретка.¹² Суштински гледано, питање је колико се уопште овај случај може квалификовати као изузетак од принципа ограничене контроле, јер је упоредноправно уобичајено схватање да се приликом испитивања усаглашености одлуке са јавним поретком пажња обраћа и на његов процесни и на супстанцијални аспект.¹³ Други изузетак је посебан и односи

¹⁰ У члановима 93-95 ЗРСЗ садржани су посебни услови за признање страних судских одлука којима је решено о статусним питањима физичких лица. Такође, посебни услови за признање појединих врста одлука пореклом из појединих држава предвиђени су и ратификованим међународним уговорима.

¹¹ Поред ЗРСЗ-а, материју признања и извршења страних судских одлука у одређеним стварима и из одређених држава садрже и поједини билатерални и мултилатерални међународни уговори којима је Република Србија обавезана, али они на овом месту неће бити предмет наше пажње због свог посебног карактера.

¹² Тибор Варади, Бернадет Бордаш, Гашо Кнежевић, Владимир Павић, *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета у Београду 2022, 554.

¹³ Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *Droit international privé*, Montchrestien, Paris 2007, 282-286; Александар Јакшић, *Међународно грађанско процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016, 365.

се само на признање страних судских одлука којима је одлучено о неком статусном питању држављанина Републике Србије. У том случају ће се примењивати тзв. неограничена контрола одлуке, па је суд који одлучује о признању овлашћен да испитује и исход примене материјалног права. Међутим, и у овом погледу ипак постоји једно битно ограничење. Суд може да прибегне неограниченој контроли само онда када би, да је исти спор мериторно решаван пред судом Републике Србије, за спорно статусно питање било меродавно право Републике Србије. Истина, ово није тешко остварљив услов јер ЗРСЗ по правилу предвиђа примену права држављанства у статусним стварима. Али, у овој ситуацији ЗРСЗ не садржи потпуно ригидно решење по коме би се тражило да је и страни суд на спорно питање применио право Републике Србије, већ прихвата флексибилнији приступ па прописује да ће одлука бити подобна за признање и онда када је на спорно питање примењено право које „битно не одступа“ од права Републике Србије.¹⁴

Други доказ либералног карактера домаћег система признања страних судских одлука јесте тај што ЗРСЗ изричито прописује да ће се одређени услови за признање испитивати само ако то затражи противник признања. Тако, члан 88 став 1 ЗРСЗ јасно каже да ће се сметња која се односи на немогућност лица против кога је страна одлука донета да учествује у мериторном поступку у страниој држави (због неправилности тог поступка) утврђивати само ако то приговором затражи лице против кога је одлука донета. Слично томе, члан 92 став 3 успоставља претпоставку испуњености постојања узајамности као услова за признање страних судских одлука. То практично значи да ће се испитивању постојања узајамности приступити само онда противник признања створи сумњу у погледу испуњености тог услова.¹⁵ Штавише, члан 92 став 2 ЗРСЗ изричито искључује узајамност као услов за признање страних судских одлука донетих у брачном спору и у спору ради утврђивања или оспоравања очинства или материнства, као и ако признање тражи држављанин Републике Србије.

Трећи доказ либералног карактера домаћег система признања страних судских одлука налази се на плану правила о индиректној надлежности. Наиме, ЗРСЗ у члану 89 став 1 прихвата најмање „експанзионистичку“ концепцију правила о индиректној надлежности, па тако прописује да ће се страни суд сматрати ненадлежним за доношење одлуке која је предмет признања само ако у односној ствари постоји искључива надлежност суда или

¹⁴ Вид. чл. 93 ЗРСЗ.

¹⁵ Marko Jovanović, „The Role of Reciprocity as a Requirement for Recognition of Foreign Judicial Decisions in Serbian Private International Law“, *Festschrift für Helmut Rießmann* (ed. J. Stamm), Juris, Saarbrücken 2013, 797-799.

другог органа Републике Србије. Не испитује се, дакле, ваљаност примене страних правила о директној надлежности, нити се предвиђа систем билатерализације (тзв. систем *оїлегала*). Штавише, и овде постоји још један битан изузетак који додатно либерализује услов везан за постојање индиректне надлежности. Наиме, према члану 89 став 1 ЗРСЗ, чак ни постојање искључиве надлежности суда Републике Србије неће бити препрека признању стране судске одлуке у брачном спору онда када признање тражи тужени из поступка пред страним судом или када признање тражи тужилац а тужени се не противи. Законодавац је овим поступио изузетно прагматично а његов либерализам се овде показује као веома смислен. Наиме, искључива надлежност суда Републике Србије у брачном спору ће, сходно члану 61 став 2 ЗРСЗ, постојати онда када је тужена страна српски држављанин са пребивалиштем у Србији. Интерес прописивања искључиве надлежности је, сасвим јасно, у заштити лица које је чврсто везано за Србију (држављанство + пребивалиште). Ако такво лице не жели да ужива привилегију немогућности да буде тужено у брачном спору пред страним судом, што се манифестује не само учешћем тог лица у поступку у иностранству, већ и тиме што се активно држи и тражи признање стране судске одлуке или се таквом захтеву не противи, законодавац процењује да нема сврхе да у таквом стању ствари обавезује (бивше) супружнике да поново воде исти поступак пред судом Републике Србије, већ дозвољава могућност признања стране судске одлуке ако су и други услови испуњени.

Дакле, као што се може видети, систем признања страних судских одлука прихваћен у ЗРСЗ-у не само да се формално сврстава међу системе ограничене контроле, већ је и суштински редукован на минимум неопходних аспеката контроле. То су, у првом реду, услови који спречавају настанак различитих практичних проблема (правноснажност одлуке која је предмет признања, одсуство искључиве надлежности домаћег суда у ствари о којој је одлучио страни суд, одсуство раније домаће правноснажне судске одлуке или признате стране одлуке у истој ствари међу истим странама и непостојање текућег поступка у истој ствари међу истим странама пред домаћим судом), као и захтев сагласности стране судске одлуке са домаћим јавним поретком, што је универзално прихваћен услов подобности стране судске одлуке за признање. Осим овога, суд који одлучује о признању ће, под одређеним условима, испитивати и поштовање права одбране, као и узајамност са државом порекла одлуке у погледу признавања судских одлука. Према томе, чини се да је сасвим основана оцена да је наш важећи систем признања страних судских одлука конципиран крајње либерално и да признање може да буде ускраћено само у случајевима озбиљних претњи по стабилност и интегритет домаћег правног система.

3. РАЗЛОЗИ ЗА МЕЂУНАРОДНУ УНИФИКАЦИЈУ УСЛОВА ЗА ПРИЗНАЊЕ СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА И НАСТАНАК КОНВЕНЦИЈЕ ИЗ 2019. ГОДИНЕ

Чим је постало јасно да се Другом светском рату ближи крај и када је већ могао да се наслути његов исход, у Бретон Вудсу је у јулу 1944. године одржана велика конференција посвећена будућем економском уређењу света, које би омогућило што брже превазилажење последица ратних разарања.¹⁶ Основна идеја је била да се послератни светски економски односи поставе на принципу либерализма, што се и десило. У складу са тим, из године у годину је расла вредност међународне трговинске размене и прекограничних улагања. Ово отварање националних привреда према споља неминовно је са собом повлачило и све учесталија стварања различитих приватноправних односа са елементом иностраности. Што је већи број међународно-приватноправних односа, то је већи и ризик од јављања спорова са елементом иностраности, што даље рађа потенцијалну потребу да се одлуке којима се овакви спорови решавају признају и ван државе на чијој су територији су донете. Ако одлуке не би уопште могле да се признају ван државе у којој су донете, или ако би, пак, признање одлука било подвргнуто сувише сложеним условима, то би могло да делује одвраћајуће на развој међународних пословних односа, чији је значај за унапређење светске привреде био неприкосновен. Ова опасност је препозната на неколико нивоа.

Најпре је 1958. године у оквиру Организације Уједињених нација усвојена Конвенција о признању и извршењу страних арбитражних одлука (у даљем тексту: Њујоршка конвенција),¹⁷ којом су на глобалном нивоу ујединачени услови за признање арбитражних одлука и оцену пуноважности арбитражних споразума. Затим је, десет година касније, у оквиру тадашње Европске економске заједнице (ЕЕЗ), усвојена Конвенција о надлежности и признању и извршењу страних судских одлука у грађанским или трговинским стварима (у даљем тексту: Бриселска конвенција).¹⁸ Допринос ове Конвенције развоју међународног грађанског процесног права се, без претеривања, може оценити као револуционаран, јер њоме нису унификовани и поједностављени само услови признања судских одлука у грађанским или трговинским стварима унутар ЕЕЗ, већ су постављена и заједничка правила о дистрибуцији директне међународне надлежности међу државама-чланицама ЕЕЗ.

¹⁶ Mitsuo Matsushita, Thomas J. Schoenbaum, Petros C. Mavroidis, Michael Hahn, *The World Trade Organization – Law and Practice*, Oxford University Press, Oxford 2015, 2.

¹⁷ *Сл. лист СФРЈ* – Међународни уговори, бр. 11/81.

¹⁸ Бриселска конвенција о надлежности и извршењу одлука у грађанској и трговинској материји, *Службени гласник ЕЗ* Л-299 од 31.12.1972. Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, *OJ L* 299, 31.12.1972.

Не само да је Бриселска конвенција хваљена у теорији као ретко успешан пример унификације широког круга питања међународног грађанског процесног права,¹⁹ већ је њен успех потврђен и у пракси. Од бројних емпиријских показатеља њене успешности, као посебно илустративан за тему којом се бавимо издвојићемо тај да је модел процесне унификације који је поставила „извезен“ и ван територије ЕЕЗ. Наиме, 1988. године усвојена је тзв. Луганска конвенција,²⁰ која је решења Бриселске конвенције проширила и на Европско удружење слободне трговине (ЕФТА).²¹

Ова три велика успеха на плану унификације различитих правила међународног грађанског процесног права навеле су Сједињене Америчке Државе да, почетком деведесетих година XX века, предложе Хашкој конференцији за међународно приватно право да отпочне рад на закључењу глобалне конвенције о унификацији правила о директној међународној надлежности и о признању страних судских одлука.²² Рад на овој конвенцији, нажалост, у првом периоду није био нарочито успешан. Наиме, радна група је 1999. године припремила прелиминарни нацрт текста конвенције, а 2001. године је завршила рад на прелазном тексту. Међутим, оба ова документа су одбијена.²³ Зато је донета одлука да даљи рад на нацрту конвенције буде одложен, а пажња Хашке конференције се усмерила на једно од питања које је том свеобухватном конвенцијом требало да буде уређено, а то је унификација услова за пуноважност пророгационих споразума и признања судских одлука које произађу из поступка у којима су странке постигле споразум о надлежности суда. Овај рад је успешно окончан крајем јуна 2005. године, усвајањем Конвенције о избору надлежног суда.²⁴

Након усвајања Конвенције из 2005. године, чини се да се појачао притисак на Хашку конференцију да настави рад на нацрту конвенције о директној међународној надлежности и признању страних судских одлука. Осим успешно окончаних преговора о Конвенцији о пророгационим споразумима, још неколико околности је учинило да се притисак појача. На плану чиње-

¹⁹ Geert van Calster, *European Private International Law*, Hart Publishing 2016, 21-23.

²⁰ Конвенција о надлежности и извршењу одлука у грађанској и трговинској материји, сачињена у Лугану, *Службени гласник ЕЗ Л*- 319, од 25.11.1988. Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters – Done at Lugano on 16 September 1988, *OJ L 319*, 25.11.1988.

²¹ Више о односу Луганске и Бриселске конвенције вид. Маја Станивуковић, *Директна међународна надлежност судова у САД, ЕЕЗ и ЕФТА*, докторска дисертација, Нови Сад 1994, *passim*.

²² Arthur von Mehren, „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference“, *Law and Contemporary Problems* No. 3, 1994, 282-283.

²³ Trevor Hartley, Masato Dogauchi, *Explanatory Report for the Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements*, The Hague 2005, 785-787.

²⁴ Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements.

ница, вредност међународне трговинске размене је наставила да расте. Према подацима Светске трговинске организације, та вредност је са 6.148 милијарди долара у 2001. години скочила на 15.013 милијарди долара у 2010. години, што је повећање од око 250%.²⁵ Такође, због унапређења међународног саобраћаја и захваљујући све већој дигитализацији пословања, људи су постали све покретљивији, што додатно увећава ступање у различите односе међународног приватног права. На плану права, Бриселска конвенција је, након проширења надлежности Европске заједнице до којег је дошло ступањем на снагу амстердамских измена оснивачких споразума, успешно модернизована и трансформисана у тзв. Уредбу Брисел 1.²⁶ Осавременења је и Луганска конвенција, која је своју нову верзију добила 2007 године.²⁷ Све ово је утицало на одлуку Хашке конференције да 2010. године настави рад на конвенцији о судским одлукама.

Како би овог пута рад био успешнији, одлучено је да обим рада буде унеколико сужен у односу на претходни покушај. Наиме, одустало се од унификације правила о директној међународној надлежности,²⁸ тако да је радна група добила у задатак да сачини нацрт који ће се бавити (само) правилима о признању и извршењу страних судских одлука. Могло би се рећи да је та одлука била исправна, јер је овог пута рад на сачињавању и усвајању нацрта конвенције био успешан. На 22. дипломатској сесији Хашке конференције за међународно приватно право, окончаној 2. јула 2019. године, представници 67 држава-чланица (међу којима је била и Србија), једне регионалне економске интеграције (Европске уније) и шест држава-посматрача усвојили су коначан текст Конвенције о признању и извршењу страних судских одлука у грађанским или трговинским стварима. Конвенцију је први, одмах након усвајања, потписао Уругвај. Прве ратификације Конвенције десиле су се три године касније, када су истог дана, 29. августа 2022. године, Конвенцију ратификовали Украјина, Европска унија и њених 27 држава-чланица. То је омогућило да Конвенција, у складу са чланом 28, ступи на снагу 1. септембра 2023. године. Од 1. октобра 2024. године, Конвенција броји 30 страна-уговорница јер се тог дана испунио услов за ступање на снагу Конвенције у односу на Уругвај, који је депоновао инструменте ратификације 1. септембра 2023. године. У овом тренутку се зна да ће 1. јула 2025. године Конвенција добити и 31. страну-уговорницу, јер ће се тада испунити услови за ступање

²⁵ Статистике доступне на: <https://stats.wto.org/>.

²⁶ Уредба Савета бр. 44/2001 од 22 децембра 2000. године о надлежности и признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговинским стварима, *Службени гласник ЕЗ Л-12*, од 16. јануара 2001. године.

²⁷ Конвенција о надлежности, признању и извршењу одлука у грађанској и трговинској материји, *Службени гласник ЕЗ Л-339*, од 21. децембра 2007.

²⁸ Више о томе вид. Маја Станивуковић, „Идеализам и реализам у признавању страних судских одлука“, *Правни живот* 11/2014, 283-297.

на снагу Конвенције у односу на Уједињено Краљевство. Може се очекивати да ће у наредном периоду број страна-уговорница Конвенције наставити да расте, јер већ сада Конвенција има још потписница које међутим нису депоновале инструменте ратификације, па у односу на њих још увек није почео да тече рок за давање изјава о ограничењу територијалног домашаја Конвенције сходно њеном члану 29, после чијег истека се тек стварају услови за ступање Конвенције на снагу у односу на те државе.²⁹

4. НАЧИН ПРИМЕНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ИЗ 2019. ГОДИНЕ

Да би се судска одлука признавала према правилима предвиђеним Конвенцијом из 2019. године, потребно је да буде испуњено неколико претходних захтева. Смисао разликовања претходних захтева од сметњи признању или извршењу је у редоследу корака и последицама које наступају. Ако страна судска одлука не испуњава неки од претходних захтева, на њено признање или извршење се неће примењивати Конвенција, па се неће ни приступити утврђивању постојања сметњи.

Претходни захтеви се могу поделити на оне који се тичу територије, оне који се тичу предмета одлуке, на оне који се тичу основа заснивања надлежности суда који је донео одлуку, као и на остале захтеве који немају доминантну заједничку карактеристику осим те да представљају резидуалну групу у односу на претходно побројане три.

1. Територијални услови

Основни захтев који се тиче територије је прописан чланом 1 став 2 Конвенције и он подразумева да су и држава у којој се тражи признање и држава порекла одлуке уговорнице Конвенције из 2019 године. Поред овог основног захтева, потребно је и да држава у којој се тражи признање и држава порекла одлуке нису једна према другој искључиле примену Конвенције, на шта имају право на основу њеног члана 29. Исто тако, потребно је и да држава у којој се тражи признање није искористила могућност изјављивања резерве из члана 17 Конвенције, која би је овластила да не примени Конвенцију на признање стране судске одлуке пореклом из друге државе-уговорнице када обе стране у спору имају уобичајено боравиште у држави у којој се тражи признање и када су сви елементи релевантни за спор (осим, разуме се, места суда који је донео одлуку чије се признање тражи) везани за државу у којој се тражи признање.

²⁹ Ажуриран приказ статуса Конвенције из 2019. године доступан је на: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=137>.

2. Захтеви који се тичу предмета одлуке

Из назива конвенције произлази да се она примењује на признање и извршење страних судских одлука у грађанским или трговинским стварима. Међутим, појам грађанске или трговинске ствари је, за потребе примене Конвенције, аутономно квалификован и знатно уже постављен него што би то био случај да се значење ових појмова тумачи према унутрашњем праву. Тако се, сходно члану 2, Конвенција не примењује на одлуке које се тичу: статусних и питања способности физичких лица, обавезе издржавања и других породичноправних питања (попут брачноимовинског режима и слично), законског и тестаментарног наслеђивања, стечаја и сродних поступака, превоза путника и робе, прекограничног морског загађења, морског загађења ван територијалних вода, загађења с брода, ограничења одговорности у поморском праву и опште хаварије, одговорности за нуклеарну штету, пуноважности или ништавости оснивачких аката правних лица или удружења физичких или правних лица, њиховог престанка и пуноважности одлука њихових органа, пуноважности уписа у јавне регистре, повреде угледа, повреде правила о заштити личних података, права интелектуалне својине, радњи оружаних снага, аката примене права, права конкуренције, реструктурисања јавног дуга кроз једностране државне мере и арбитраже и повезаних поступака. Ова дугачка листа, као што се види, из поља примене Конвенције искључује широк круг „класичних“ грађанских и трговинских ствари. По свом садржају она је веома слична члану 2 Конвенције из 2005. године и члану 1 став 2 Уредбе Брисел 1 *bis*. То, између осталог, показује да је Конвенција из 2019. године грађена на искуствима израде и примене других сличних међународних инструмената, што је веома значајно за њену међународну прихватљивост и процену угледа за успех у пракси.

Осим овог круга предмета који су искључени из поља примене *ipso Conventione*, државе-уговорнице су чланом 18 Конвенције овлашћене да за себе још више сузе њено предметно поље примене тако што ће моћи да наведу додатне предмете у којима неће признавати одлуке из других држава-уговорница према правилима Конвенције, нити ће такве одлуке пореклом из државе која изјави резерву бити признаване у другим државама-уговорницама према правилима Конвенције.

Према томе, да би захтев у погледу применљивости Конвенције на предмет одлуке био испуњен, потребно је да се тај предмет не налази ни на листи питања на које сама Конвенција не претендује да се примењује, ни на листи евентуалних додатних предметних искључења било државе порекла одлуке, било државе у којој се тражи признање.

3. Захтеви који се тичу начина заснивања надлежности суда који је донео одлуку

Када су преговарачи Конвенције из 2019. године одустали од првобитне идеје да Конвенцијом унификују и правила о директној међународној надлежности, поставило се питање какву ће улогу у Конвенцији играти начин заснивања надлежности суда који је донео одлуку чије се признање тражи. Да се ради о унутрашњем извору права, то питање би било решено кроз правила о индиректној међународној надлежности, која би се јавила као класичан услов за признање: ако је страни суд засновао своју (директну) надлежност на начин на који то право државе у којој се тражи признање сматра прихватљивим (дакле, у складу са њеним правилима о индиректној међународној надлежности), услов ће бити испуњен и, под условом да нема ниједне друге сметње, одлука ће бити призната. Ако је, пак, повређено правило о индиректној надлежности, тј. ако је страни суд засновао своју надлежност на начин који држава признања сматра неадекватним (што не значи нужно да је том приликом дошло до неправилне примене правила о директној надлежности државе порекла одлуке), признање ће бити одбијено јер један од услова није испуњен.

Овакав црно-бели приступ није сасвим прикладан за један међународни уговор какав је Конвенција из 2019. године, тако да је решење морало да се тражи на другом плану. Творци Конвенције су се определили за то да у њен члан 5 унесу једну подугачку листу „основа за признање и извршење“, а који се колоквијално називају „јурисдикционим филтерима“.³⁰ Идеја је, заправо, у томе да ће се Конвенција примењивати на признање стране судске одлуке уколико је суд који ју је донео своју надлежност засновао по неком од основа предвиђених чланом 5 Конвенције или ако постоји нека од карактеристичних веза противника признања са државом порекла одлуке. Ако ниједан од тих услова није испуњен, последица неће бити одбијање признања него непримена Конвенције – признање стране судске одлуке ће се тада спроводити у потпуности према унутрашњем праву државе у којој се признање тражи.³¹

Члан 5 Конвенције је изузетно дугачка одредба која садржи чак 13 „пожељних“ јурисдикционих филтера, од којих неки чак имају и неколико могућих појавних варијанти. Њима се додаје још један филтер из члана 6, који има посебан карактер. Ови филтери се могу класификовати у неколико група:

³⁰ Francisco Garcimartin, Geneviève Saumier, *Explanatory Report for the Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters*, The Hague 2019, 88.

³¹ Детаљније о јурисдикционим филтерима у Конвенцији из 2019 године вид. Matthias Weller, „The Jurisdictional Filters of the 2019 HCCH Judgments Convention“, *Yearbook of Private International Law* vol. XXI, 2019/2020, 279-308.

1. Основи који се тичу везе противника признања са државом порекла одлуке – управо због ове групе основа, члан 5 не може да се квалификује као правило о индиректној надлежности. Овде се, дакле, не ради о начину заснивања надлежности суда који је донео одлуку чије се признање тражи, већ о томе да постоји довољно карактеристична веза између противника признања и државе порекла одлуке. Те везе су следеће: уобичајено боравиште противника признања у држави порекла одлуке у тренутку када је постао странка у поступку; налажење главног места пословања противника признања – физичког лица у тренутку када је постао странка у поступку, а одлука се тиче његове пословне активности; околност да је противник признања био тужилац у поступку у ком је донета одлука чије се признање тражи.
2. Основи који се тичу туженог у поступку пред судом који је донео одлуку чије се признање тражи – тужени је, у тренутку када је постао странка у поступку, имао огранак, представништво или други организациони облик без својства правног лица у држави порекла одлуке, а пресуда се тиче радњи тог огранка, представништва или другог организационог облика; тужени се упустио у спор а да претходно није благовремено истакао приговор ненадлежности поступајућег суда, осим ако би било очигледно да такав приговор, према меродавном праву, не би имао изгледа за успех.
3. Основи који се тичу одређених начина заснивања посебне надлежности суда који је донео одлуку чије се признање тражи – овде Конвенција набраја одређени број „прихватљивих“ основа заснивања посебне међународне надлежности где је принцип проксимитета несумњиво јасно изражен. Те посебне надлежности су предвиђене за спорове из: уговорних односа (основ је место испуњења спорне обавезе); уговора о закупу непокретности (основ је место налажења непокретности); уговорних обавеза осигураних стварноправним обезбеђењем на непокретности (основ је место налажења непокретности, уз напомену да се овај основ примењује само ако је тужбом обухваћен и захтев који се тиче стварноправног обезбеђења); вануговорне одговорности за смрт, телесну повреду, штету или губитак материјалне имовине (основ је место предузимања штетне радње, односно место пропуштања да се предузме радња којом би се избегла штета); пуноважности, структуре, имовине, управљања или мењања добровољно створеног и у писаном облику потврђеног траста (основ је уговорена надлежност или место налажења главне управе траста); стварноправних односа на непокретностима (основ је место налажења непокретности); противтужбе; ако је надлежност суда проистекла из писаног споразума страна, осим ако је у питању пророгациони споразум којим се успоставља искључива надлежност изабраног суда.

Као што се може видети, мрежа јурисдикционих филтера из члана 5 став 1 Конвенције је прилично густа, а постављена је у облику затворене листе (*numerus clausus*). То значи да ће страна судска одлука моћи да буде подвргнута поступку признања предвиђеним Конвенцијом само ако је приликом њеног доношења суд порекла засновао своју надлежност према једном од основа које члан 5 предвиђа као дозвољен. Ако тај услов није испуњен, страна судска одлука ће се признавати у складу са поступком и према условима предвиђеним унутрашњим правом државе-уговорнице у којој се признање тражи. То даље значи да, ако је систем признања страних судских одлука предвиђен унутрашњим правом државе-уговорнице строжи од конвенцијског, судска одлука која не испуњава неки од услова из члана 5 став 2 Конвенције неће никако моћи да буде призната у тој држави. Међутим, ако је систем признања предвиђен националним правилима блажи, околност да страна судска одлука не испуњава ниједан услов из члана 5 став 1 Конвенције ће и даље такву судску одлуку дисквалификовати из конвенцијског режима признања, али ће њено признање бити могуће према условима предвиђеним националним међународним приватним правом те државе-уговорнице (што јасно дозвољава члан 15 Конвенције), под условом, наравно, да су сви услови које поставља то право испуњени.

Једини случај где прибегавање повољнијим националним условима није дозвољено јесте признање одлуке из спора о стварним правима на непокретностима, где је једини дозвољени основ заснивања надлежности место налажења непокретности. Ако је одлуку донео суд који није у држави места налажења непокретности, она не само да неће моћи да буде призната према конвенцијском режиму, већ је и могућност њеног признавања према (повољнијем) националном праву изричито искључена словом члана 15 Конвенције. Са практичне тачке гледишта, овакво прецизирање је веома корисно, али из угла теорије се може поставити питање потребе за оваквом напоменом. Наиме, у модерном међународном приватном праву, место налажења непокретности је универзално прихваћено као искључив основ заснивања надлежности у стварноправним споровима поводом те непокретности.³² Према томе,

³² Од овог правила постоје врло ретки и изузетно ограничени изузеци, попут оног предвиђеног чланом 24 став 1 тачка 1 алинеја 2 Уредбе Брисел 1 *bis*, који дозвољава да се спорови који проистичу из уговора о краткорочном закупу непокретности (до 6 месеци), где је купац физичко лице а куподавац и купац имају пребивалиште у истој држави-чланици, изнесу пред судове државе-чланице заједничког пребивалишта куподавца и купца. Смисао овог изузетка је практичан – европски законодавац је проценио да нема потребе обавезивати странке које имају пребивалиште у истој држави да путују у трећу како би разрешиле спор и носе све додатне трошкове и потешкоће које би поступак у трећој држави створио и једној и другој страни. Ова разлика је препозната и у Конвенцији из 2019. године, која код спорова из уговора о дугорочном закупу захтева да је одлуку донео суд државе у којој се непокретност налази. Вид. чл. 5 ст. 3 Конвенције из 2019. године.

све и када члан 15 Конвенције не би искључиво забрањивао могућност истицања захтева за признање према националном праву, такав захтев би врло вероватно био осуђен на суштински неуспех јер је признање стране судске одлуке у ствари у којој би судови државе у којој се тражи признање имали искључиву надлежност било незамисливо чак и у системима са либерално постављеним правилима о индиректној међународној надлежности.

4. Други захтеви

У резидуалну категорију „других“ захтева могли би да се сврстају разнородни захтеви који не чине кохерентну целину ни у погледу свог предмета ни у погледу места у Конвенцији на ком се налазе. Тако, да би страна судска одлука могла да се призна, потребно је да производи дејства у држави порекла, а да би могла да се извршава, потребно је да буде извршна у држави порекла. Може се рећи да овај захтев, чије је постојање сасвим разумљиво и оправдано, вуче своје порекло из Њујоршке конвенције. Али, за разлику од пермисивног језика Њујоршке конвенције, која каже да надлежно тело које одлучује о захтеву за признање стране арбитражне одлуке може да одбије признање одлуке која још увек није постала обавезујућа за стране у спору или која је чак и поништена у држави порекла,³³ Конвенција из 2019. године је стриктнија и императивно захтева да одлука производи дејства у држави порекла, односно да је стекла својство извршности, како би била призната, тј. извршена. Ова разлика у формулацији показује да су творци Конвенције из 2019. године извукли поуке из неких несавршености Њујоршке конвенције, чија је пермисивна формулација направила значајне потешкоће у примени.³⁴

Иако у члану 13 начелно предвиђа да ће поступак признања или извршења бити уређен правом државе у којој се признање или извршење тражи, Конвенција ипак одређује круг докумената која морају да буду поднета уз захтев за признање или извршење, а за сām захтев прописује посебан формулар.³⁵ Ово је уобичајени приступ за конвенције закључене под окриљем Хашке конференције.

Коначно, потребно је да режим признања или извршења на основу Конвенције није искључен, ограничен или измењен различитим резервама које државе-уговорнице могу да изјаве на основу чланова 14, 17, 18, 19 и 25 Конвенције. Те резерве, осим већ поменуте територијалне и резерве која омогућава проширивање листе предмета стране судске одлуке на које се Конвенција неће примењивати, обухватају и резерву која омогућава држави у којој

³³ Вид. чл. V(1)(e) Њујоршке конвенције.

³⁴ Више о томе вид. Gary Born, *International Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, Updated March 2024), §26.05[C][9][f].

³⁵ Вид. чл. 12 Конвенције из 2019. године.

се тражи признање да захтева полагање обезбеђења за трошкове поступка признања, резерву која омогућава искључење из поља примене Конвенције судских одлука у споровима где је једна од страна била држава, физичко лице које је иступало као представник државе, државна агенција или физичко лице које је иступало као представник државне агенције и резерву која ближе уређује домашај Конвенције у државама са нејединственим правним системом.

5. СМЕТЊЕ ПРИЗНАЊУ ИЛИ ИЗВРШЕЊУ ПРЕМА КОНВЕНЦИЈИ ИЗ 2019. ГОДИНЕ

Конвенција из 2019. године у члану 7 прописује шест општих сметњи признању или извршењу стране судске одлуке. То су: манљиво достављање иницијалног акта туженом, превара, очигледна противност стране судске одлуке јавном поретку државе у којој се тражи признање, повреда пророгационог споразума, несагласност стране судске одлуке са ранијом судском одлуком суда државе у којој се признање тражи у спору између истих страна и несагласност стране судске одлуке са другом, ранијом страном судском одлуком у спору између истих страна у истој ствари, под условом да та ранија одлука испуњава услове за признање. Ове сметње се називају *ојцијим* јер се примењују на признање или извршење свих судских одлука на које се примењује Конвенција. Њима се додаје и једна *посебна* сметња, која се примењује само на признање страних судских одлука којима је одлучено о захтеву за накнаду штете, и то у случају да је досуђен износ накнаде који превазилази вредност штете коју је оштећена страна претрпела. Оно што је заједничко за све сметње признању према Конвенцији из 2019. године јесте то да Конвенција не прави поделу на сметње чије присуство или одсуство треба да докаже нека од страна и сметње које по службеној дужности утврђује суд. Напротив, у погледу свих сметњи се примењује исти режим: Конвенција (само) наводи да се признање или извршење *може* одбити у присуству једне од њих, што даље значи да суд може да утврђује постојање сваке од сметњи независно од тога да ли нека од странака то тражи, као и да је слободан да, у зависности од интензитета присуства неке сметње, процењује да ли је оправдано одбити признање или извршење.³⁶

Што се тиче манљивог достављања иницијалног акта, ова сметња подсећа на повреду права одбране из члана 88 ЗРСЗ, али су јој домашај и начин примене значајно другачији. Пре свега, за Конвенцију су релевантна два случаја манљивости достављања: ако је иницијални акт достављен туженом у

³⁶ Marko Jovanović, „Thou Shall (Not) Pass – Grounds for Refusal of Recognition and Enforcement Under the 2019 Hague Judgments Convention“, *Yearbook of Private International Law* vol. XXI, 2019/2020, 315-316.

држави у којој се тражи признање противно фундаменталним принципима достављања у тој држави и ако иницијални акт није био достављен туженом (без обзира на то у којој држави) на начин и у роковима који му дозвољавају да организује своју одбрану, осим ако тужени није учествовао у поступку без истицања приговора манљивог достављања (ово само под условом да је такав приговор дозвољен процесним правилима државе у којој се водио поступак).³⁷ Може се очекивати да први случај манљивости нема велики потенцијал за практичну примену, јер подразумева кумулативну испуњеност два услова. Прво, ова сметња ће бити правно релевантна само када је достављање иницијалног акта извршено у држави у којој се тражи признање, а не у било којој трећој држави. Друго, потребно је и да је достављање извршено супротно *фундаменталним*, а не „обичним“ процесним принципима. Ово разликовање некад није лако спровести, али јасно је да је намера твораца Конвенције била да ова сметња има изузетан карактер и да није свака повреда правила о достављању довољна да би се активирала њена примена. Треба, такође, имати у виду да се у појединим правним системима та граница може прилично јасно повући. Тако би, на пример, повреда правила о прекограничном достављању која би се, примера ради, састојала у достављању акта супротно правилима о дипломатском општењу у Швајцарској представљала кривично дело из члана 271 Кривичног законика, што се са великом сигурношћу може квалификовати као повреда фундаменталног начела овог вида међународне правне помоћи. Са друге стране, што се тиче случаја достављања на начин и у роковима који не дозвољавају организацију одбране, његова примена не само да није везана искључиво за ситуацију достављања у држави признања већ и орган који одлучује о признању ту има знатно шире могућности да процењује адекватност начина и рокова у светлу свих релевантних околности.³⁸

Иако превара *expressis verbis* не представља посебан основ ускраћивања признања или извршења у многим националним правима, не би требало закључити да Конвенција из 2019. године овим уводи неку нову сметњу у систем признања. Овде се заправо само ради о истицању једног облика манљивости поступка у држави порекла одлуке који би свакако био препрека признању или извршењу и у „класичном“ систему, само у склопу неке друге сметње. Наиме, превара у смислу члана 7(1)(б) Конвенције обухвата како недозвољено поступање (нпр. коришћење кривотворених докумената у поступку), тако и радње учињене ван поступка али са последицама на поступак (нпр. давање мита судији, спречавање супротне стране да учествује у поступку).³⁹ Формулација коју Конвенција користи је веома широка („(...) ако је *ipresuda*

³⁷ Чл. 7(1)(а) Конвенције из 2019. године.

³⁸ М. Jovanović (2020), 319-321.

³⁹ F. Garcimartin, G. Saumier, 118.

исходована преваром“), из чега би требало закључити да она обухвата не само превару учињену у поступку и ван њега, већ и превару на терену процесног, исто као и материјалног права. Као предност издвајања преваре у посебну сметњу признању или извршењу може се оценити то што се тиме „растеређује“ повреда јавног поретка као сметња под коју би се традиционално подвела ова врста недозвољеног понашања. Са друге стране, као потенцијално спорно питање се може поставити степен и квалитет доказаности релевантних чињеница. Наиме, да би се ова сметња успешно активирала, потребно је, чини нам се, доказати две околности: прва је да се одређена преварна радња десила а друга је да је управо та преварна радња утицала на садржај стране судске одлуке. У овом тренутку, једино што се чини неспорним јесте то да превара неће моћи да се доказује само (кривичном) пресудом, као што је то, рецимо, изричито прописано код сличног основа за поништај арбитражне одлуке у Закону о арбитражи Републике Србије.⁴⁰ Остале дилеме ће морати да разреши теорија и пракса, будући да овако широка дефиниција преваре као сметње признању или извршењу стране судске одлуке није предвиђена сличним међународним инструментима који су служили као узор за Конвенцију из 2019. године.

Несагласност стране судске одлуке са јавним поретком државе у којој се тражи признање је традиционална и карактеристична сметња признању или извршењу, без које би вероватно мало која држава уопште била спремна да се упусти у било какав вид међународне сарадње. Садржај јавног поретка се оцењује у складу са унутрашњим правом државе у којој се тражи признање. Конвенција само, примера ради, наводи да јавни поредак укључује фундаменталне принципе процесне правичности као и случајеве повреде безбедности или суверенитета државе у којој се тражи признање. Из овога се може закључити да су за оцену сагласности стране судске одлуке са јавним поретком значајне и његова процесна, али и супстанцијална компонента. Да би се избегло олако посезање за овом сметњом признању или извршењу, Конвенција предвиђа да ће само *очигледна* несагласност са јавним поретком представљати препреку признању. Инсистирање на очигледној несагласности представља устаљену праксу Хашке конференције којом она покушава да обезбеди једнообразну праксу примене одредаба које садрже резерву јавног поретка. Тако је, примера ради, очигледна несагласност са јавним поретком била прописана као сметња признању или извршењу још у Конвенцији из 1971. године.⁴¹ Још један доказ намере твораца Конвенције да ова сметња има само изузетну употребу јесте и околност да су прописане посебне сметње кроз које могу

⁴⁰ Вид. чл. 58 ст. 1 т. 5 Закона о арбитражи, *Службени гласник РС*, бр. 46/06.

⁴¹ Convention of 1 February 1971 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters. Вид. чл. 5(1) Конвенције из 1971. године.

да се филтрирају неисправности које би традиционално биле санкционисане одбијањем признања или извршења са позивањем на несагласност са јавним поретком. Поред већ наведене преваре, то је и посебна сметња везана за признање одлука којима се досуђује накнада штете, о чему ће бити речи касније.

Сметња садржана у члану 7(1)(д) Конвенције специфична је по томе што је једина која се тиче надлежности суда који је донео одлуку. Њена сврха је комплементарна циљу Конвенције из 2005. године, а то је заштита пророгационих споразума. Да би се ова сметња признању успешно истакла, потребно је да је пророгационим споразумом ваљано искључена надлежност суда који је донео одлуку чије се признање тражи, да је пред судом који је донео одлуку истакнут приговор ненадлежности (тј. да није дошло до накнадне прећутне пророгације у корист суда који је донео одлуку) и да су испуњени неки од основа предвиђених чланом 5 Конвенције, јер ако страна судска одлука не пролази ни кроз један јурисдикциони филтер предвиђен том одредбом, њено признање или извршење се неће одвијати у складу са Конвенцијом, него унутрашњим правом државе у којој се признање тражи.⁴²

Спречавању проблема до којих би могло да дође због коегзистенције међусобно неусаглашених судских одлука унутар једног правног система посвећене су две сметње прописане Конвенцијом. Једна је искључиво усмерена на заштиту принципа *res judicata* и дозвољава одбијање признања или извршења уколико би одлука чије се признање тражи била несагласна ранијој одлуци неког страног суда између истих страна у истој ствари, под условом да та страна одлука испуњава услове за признање. Друга сметња је везана за неусаглашеност стране судске одлуке са ранијом одлуком суда државе у којој се тражи признање и њен домашјај је нешто шири. Наиме, да би се она активирала, довољно је да постоји идентитет странака у поступцима пред страним и домаћим судом. То практично значи да ова сметња не обухвата само заштиту принципа *res judicata*, већ омогућава спречавање коегзистенције неусаглашених одлука и у случају да је њима решено о повезаним захтевима. Формулације ове две сметње, а нарочито оне из члана 7(1)(ф) која се односи на одлуке страних судова, нажалост нису беспрекорне и остављају простор за дилеме,⁴³ па ће зато бити интересантно анализирати какав ће приступ њиховом тумачењу да заузме судска пракса у државама-уговорницама.

Коначно, члан 10 Конвенције предвиђа једну посебну сметњу која се односи само на судске одлуке којима је досуђена накнада штете. Наиме, ова одредба дозвољава органу који одлучује о захтеву за признање или извршење да само делимично призна страну судску одлуку онда када утврди да досуђени износ превазилази вредност штете коју је оштећена страна претрпела.

⁴² F. Garcimartin, G. Saumier, 122.

⁴³ M. Jovanović (2020), 325-328.

Сврха ове сметње је да разреши дилеме које би могле да настану у вези са могућношћу признања и извршења страних судских одлука којима је досуђена тзв. казнена накнада штете (енг. *punitive damages*). У континенталним правним системима, накнада штете углавном и пре свега има строго компензаторну функцију и служи да оштећену страну доведе у онај материјални положај у коме би била да до повреде уговора или деликта није дошло.⁴⁴ Насупрот томе, англо-саксонски правни системи у одређеним случајевима и под одређеним околностима дозвољавају судовима да досуде и казнену накнаду, која за непосредну сврху има одвраћање штетника од понављања понашања којим је причинио штету.⁴⁵ У недостатку посебне сметње, признање или извршење овакве стране судске одлуке би потенцијално могло да се одбије позивањем на јавни поредак. Међутим, то би довело до изразито неуједначене примене те веома значајне сметње признању, тим пре што се овде ради о двоструко динамичној ситуацији: током времена се мења однос појединих држава према казненој накнади штете, али и сâм концепт накнаде штете у државама које га познају еволуира. Увођење посебне сметње у систем Конвенције омогућава да се таква ситуација избегне. Штавише, начин на који је ова сметња формулисана наводи на закључак да је орган који одлучује о признању или извршењу овлашћен да дозволи делимично признање, односно извршење, чак и онда када страна судска одлука не испуњава услов дељивости прописан чланом 9 Конвенције. То би, рецимо, био случај када би истом тачком изреке штетник био осуђен на плаћање целокупног износа штете, који обухвата и компензаторни и казнени део. Ако би се признање или извршење овакве одлуке одбијало због несагласности са домаћим јавним поретком, захтев би у целисти морао да се одбије јер одлука није дељива. Али, формулација посебне сметње овлашћује орган који одлучује о овом захтевуда га призна само до оне висине која представља компензаторни део, чак и када услов дељивости није испуњен. Из овога, наравно, не би требало извући закључак да је орган који одлучује о захтеву за признање или извршење овлашћен да својевољно коригује страну судску одлуку или да врши њену контролу која би представљала облик ревизије из основа. Његова моћ се ограничава само на делимично признање по тачно одређеним критеријумима. Ово представља значајну предност за оштећеног, која ће га поштедети дужности да поново пролази кроз мериторни поступак у држави признања ако би делимично признање било немогуће по општим правилима због начина на који је страна одлука срочена.

⁴⁴ Markus Petsche, „Punitive Damages in International Commercial Arbitration: Much Ado About Nothing?“, *Arbitration International*1/2013, 98.

⁴⁵ John Gotanda, „Punitive Damages: A Comparative Analysis“, *Columbia Journal of Transnational Law*2/2004, 392-393

6. ДИСКУСИЈА О ОДНОСУ СИСТЕМА ПРИЗНАЊА СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА ПРЕДВИЂЕНИХ КОНВЕНЦИЈОМ ИЗ 2019. ГОДИНЕ И ЗАКОНОМ О РЕШАВАЊУ СУКОБА ЗАКОНА СА ПРОПИСИМА ДРУГИХ ЗЕМАЉА

1. Концепцијска подударност

Као што се може видети из претходних разматрања, и систем предвиђен ЗРСЗ-ом и систем предвиђен Конвенцијом из 2019. године прописују да се контрола стране судске одлуке у поступку признања или извршења врши само у односу на процесне критеријуме. Сходно томе, и један и други систем могу да се окарактеришу као системи ограничене контроле страних судских одлука.⁴⁶ Изузетак од овог концепта, ако се уопште тако и може назвати, јесте могућност супстанцијалне контроле кроз сметњу несагласности стране судске одлуке са јавним поретком. Међутим, овакав домашај јавног поретка предвиђен је и ЗРСЗ-ом и Конвенцијом па, чак и ако би се сматрао изузетком од концепције ограничене контроле, не прави никакву разлику у природи контроле предвиђеној и једним и другим системом.

Примена система неограничене контроле на основу члана 93 ЗРСЗ није од значаја за оцену концепцијске подударности. Ово је због тога што се, у српском међународном приватном праву, систем неограничене контроле примењује само на признање одлука којима је решено о личном стању српског држављанина. Статусне одлуке су искључене из поља примене Конвенције, тако да у погледу области на које се она примењује, концепцијских разлика у односу на српско право нема.

2. Домашај контроле

У поступку признања или извршења стране судске одлуке према одредбама ЗРСЗ-а, надлежни суд Републике Србије контролише следеће аспекте: предмет одлуке (одлука је подобна за признање само ако се њоме решава спор из неког од односа наведених у члану 1 ЗРСЗ), њено дејство у држави порекла, надлежност суда који је донео одлуку, сагласност са домаћим јавним поретком, поштовање права одбране, одсуство раније одлуке у истој ствари међу истим странама или раније започетог поступка у Републици Србији између истих страна у истој ствари и, под одређеним условима, постојање узајамности. Ови аспекти контроле се у великој мери подударају са онима који се контролишу у режиму признања или извршења уређеним Конвенцијом. Категоријално посматрано, и у том поступку се контролише предмет

⁴⁶ Више о карактеристикама система ограничене контроле страних судских одлука вид. Иво Грбин, *Признање и извршење страних судских одлука*, Информатор, Загреб 1980, 24-25.

одлуке, њено дејство у држави порекла, надлежност суда који је донео одлуку, сагласност са јавним поретком државе у којој се тражи признање или извршење, могућност организовања одбране, као и одсуство супротстављености одлуке чије се признање тражи са одређеним кругом других одлука. Конвенција не оставља могућност одбијања признања или извршења ако је домаћа одлука *in statu nascendi*, тј. ако је пред домаћим судом раније започет поступак у истој ствари међу истим странама. У режиму Конвенције се контролише и порекло одлуке, јер ће признању или извршењу према одредбама Конвенције моћи да буду подвргнуте само оне одлуке које потичу из друге државе-уговорнице, уз додатни услов да у односу на ту државу не важи ниједна територијална резерва. Уз ово, примена конвенцијског режима признања или извршења налаже и испитивање одсуства преваре, несклада између досуђене одштете и вредности претрпљене штете (тамо где је ово питање релевантно), као и испуњености услова за примену Конвенције, које смо у овом раду назвали претходним захтевима.

Дакле, категоријално гледано, круг аспеката релевантних за признање или извршење стране судске одлуке који се испитују према правилима Конвенције нешто је шири од оног који се испитују према ЗРСЗ-у. Ова разлика произлази из специфичне структуре Конвенције која, с једне стране додатно прецизира одређена питања попут преваре и казнене накнаде штете, а са друге она као међународни уговор има врло софистициран режим резерви који служи да привуче што је могуће већи круг уговорница. Из ове разлике у домашају контроле још увек не би требало извести коначан закључак да је конвенцијски режим признања строжи од режима предвиђеног ЗРСЗ-ом. Одговор на то питање моћи ће да се да тек након анализе подударности садржаја конкретних сметњи признању.

3. Подударност садржаја сметњи

Режиму признања прописаним ЗРСЗ-ом подлежу судске одлуке којима су решени спорови о статусним, породичним, имовинским и другим материјалноправним односима са елементом иностраности.⁴⁷ То је знатно шири круг односа од оних на које се примењује Конвенција јер она, као што смо видели, из појма грађанских или трговинских ствари искључује статусна, породична, питања накнаде штете настале загађењем животне средине и одређена питања компанијског, трговинског и права заштите интелектуалне својине. Штавише, како смо показали, постоји могућност да круг искључених односа буде додатно проширен резервом државе која приступа Конвенцији.

⁴⁷ Вид. чл. 86 ЗРСЗ.

Што се тиче поређења сметњи које се односе на надлежност страног суда, на први поглед би могло да се закључи да значајнијих разлика нема. Наиме, већина правила о искључивој надлежности у ЗРСЗ-у се односи на породичне односе и статусна питања, на која се Конвенција не примењује. У односима на које се примењује Конвенција, ЗРСЗ предвиђа искључиву надлежност за стварноправне спорове на непокретностима⁴⁸ и, ако је испуњен услов постојања елемента иностраности у субјекту, дозвољава закључење пророгационих споразума који рађају искључиву надлежност.⁴⁹ Повреда ових правила о искључивој надлежности онемогућила би признање стране судске одлуке и у режиму прописаним Конвенцијом. Али, за разлику од ЗРСЗ-а, Конвенција прописује читав низ правила која се тичу начина заснивања надлежности суда који је донео одлуку (као и везе противника признања са тим судом) који, у виду претходних захтева, онемогућавају признање или извршење одлука у режиму Конвенције. Према томе, јурисдикциони филтери прописани Конвенцијом су, уопштено гледано, значајно гушћи од правила о индиректној надлежности прописаног ЗРСЗ-ом.

Садржај поштовања права на одбрану, преваре и јавног поретка би имало смисла анализирати заједно јер међу њима има доста преплитања. Пре свега, превара коју Конвенција поставља као посебну сметњу би, по нашем мишљењу, могла да буде обухваћена сметњом јавног поретка према ЗРСЗ-у. Разлика би евентуално могла да се испољи у погледу начина и степена доказаности. Конвенција доста јасно прописује које све елементе треба доказати да би признање или извршење стране судске одлуке било одбијено због постојања преваре, док би се, у одсуству таквих јасних инструкција и имајући у виду изузетак карактер јавног поретка и у ЗРСЗ-у, могло размишљати о томе да би степен доказаности преваре морао да буде већи ако би се она квалификовала као несагласност са јавним поретком. Ипак, чини нам се да не би требало да буде никакве дилеме у погледу тога да одлука која је испослована преваром никако не би смела да буде призната, како год да се квалификује сметња која ће то признање онемогућити. Инверзна ситуација се дешава у односу на право на одбрану. Конвенција као посебну сметњу прописује манљиво достављање иницијалног акта које је за последицу имало немогућност ефективног организовања одбране. Према ЗРСЗ-у домаћај аналогне сметње је већи, јер повреда права на одбрану генерално може да спречи признање стране судске одлуке, а манљиво достављање иницијалног акта је само један од примера материјализације ове сметње. Сматрамо да би било погрешно из овога закључити да Конвенција потенцијално толерише одређене облике повреде права на одбрану. Прихватљивије би било тумачење да би остали облици

⁴⁸ Вид. чл. 56 ЗРСЗ.

⁴⁹ Вид. чл. 49 ЗРСЗ.

повреде права на одбрану могли (и морали) да се квалификују као повреде процесноправних аспеката јавног поретка. За разлику од ЗРСЗ-а, где се на повреду права на одбрану пази по приговору стране, манљиво достављање иницијалног акта које је довело до повреде права на одбрану има исти статус као и повреда јавног поретка, у смислу да орган који одлучује о признању и извршењу може самоиницијативно да проверава испуњеност обе наведене сметње. Према томе, када се ове сметње посматрају у целости, стичемо утисак да суштинских разлика између Конвенције и ЗРСЗ-а нема. Разлике очигледно постоје у формулацијама и квалификацији, али што се коначног исхода тиче, делује да је он исти – страна судска одлука исходована преваром или која је донета у поступку у коме је дошло до повреде права на одбрану неће бити призната ни у режиму прописаном Конвенцијом ни према правилима ЗРСЗ-а.

Када је реч о групи сметњи које се односе на избегавање коегзистенције потенцијално супротстављених одлука, чини се да је домашај Конвенције овде нешто шири него домашај правила ЗРСЗ. Прва ситуација коју Конвенција у овом погледу санкционише јесте она у којој је одлука чије се признање тражи несагласна са ранијом одлуком суда државе признања у спору између истих страна. Овим се постижу два важна циља. Један је поштовање принципа пресуђене ствари, што је предвиђено и чланом 90 став 1 ЗРСЗ. Други је онемогућавање сукоба одлука поводом повезаних захтева, што је ситуација која се применом правила ЗРСЗ не може избећи, јер члан 90 став 1 ЗРСЗ говори о немогућности признања одлуке у *истијој ствари*, што подразумева идентитет странака и идентитет предмета спора.⁵⁰ То би, примера ради, практично значило да члан 90 став 1 ЗРСЗ не може да буде основ за спречавање признања стране судске одлуке којом је једна страна обавезана да другој исплати цену из уговора а суд Републике Србије је већ донео одлуку којом предметни уговор оглашава ништавим. Избегавање оваквих ситуација, што омогућавају правила Конвенције, изузетно је важно за унутрашњу стабилност правног система државе признања. Поред ове, Конвенција предвиђа и другу сметњу из ове групе, а то је непостојање раније одлуке другог страног суда у истој ствари међу истим странама, под условом да је таква одлука подобна за признање у држави признања. Овим се врло јасно штити дејство пресуђене ствари уз ослањање на принцип *prior tempore*, који је и иначе у корену правила о координацији међународне надлежности.⁵¹ Ова сметња има шири домашај од истоврсне сметње у ЗРСЗ, јер правила ЗРСЗ имају у виду само одлуку која је већ призната, а не и ону која је само подобна

⁵⁰ А. Јакшић, 363.

⁵¹ Михајло Дика, Гашо Кнежевић, Срђан Стојановић, *Коментар Закона о међународном привајном и процесном праву*, Номос, Београд 1991, 297-298.

за признање али то признање још увек није тражено. У погледу избегавања коегзистенције потенцијално контрадикторних одлука треба указати на још једну разлику у домаћају правила Конвенције и ЗРСЗ. Наиме, члан 90 став 2 ЗРСЗ овлашћује суд који одлучује о признању да застане са поступком ако је пред судом Републике Србије у току раније започет поступак у истој ствари међу истим странама. Сматра се да је смисао овог правила подршка домаћем систему избегавања вишеструке међународне литиспенденције јер би се аналогном применом члана 80 ЗРСЗ, од страног суда очекивало да застане (односно прекине) са поступком ако је пред судом Републике Србије раније почео да тече поступак у истој ствари међу истим странама.⁵² Одсуство сличног правила у Конвенцији указује на то да поступак признања или извршења стране судске одлуке по правилима Конвенције није могуће зауставити ако је пред судом Републике Србије у току раније започет поступак у истој ствари и међу истим странама. То потенцијално значи да би поступак признања или извршења стране судске одлуке могао да се оконча пре него мериторни поступак пред домаћим судом. Правнополитичко је питање да ли је оваква ситуација пожељна, али она, све и ако би се десила, није нерешива позитивним правилима домаћег грађанског процесног права. Иако домаћа правила принципијелно прихватају решавање проблема литиспенденције применом принципа *prior tempore*, члан 203 став 4 Закона о парничном поступку⁵³ дозвољава и могућност изузетка од тог принципа, па тако прописује да, ако је у парници која је касније почела да тече пресуда постане правноснажна, суд ће одбацити тужбу у парници која је раније почела да тече. Могло би се закључити да би управо ово правило било подобно да реши проблем који би настао признањем стране судске одлуке у истој ствари и међу истим странама као у раније започетом мериторном поступку пред судом Републике Србије.

Коначно, из практичног угла је посебно значајна разлика која постоји на плану узајамности. Ова сметња има другачији домаћај у режиму Конвенције, са једне, и у ЗРСЗ-у са друге стране. Тако, Конвенција се примењује само између држава које су уговорнице Конвенције и које нису резервом ограничиле њен територијални домаћај, што практично представља вид уговорне, односно дипломатске узајамности. Са друге стране, захтев постојања узајамности, из перспективе Републике Србије, онемогућава признање судских одлука из држава које припадају систему непризнања а са којима наша држава, у погледу односа на које се Конвенција примењује, нема међународни уговор који би то питање уредио. То би, примера ради, био случај

⁵² Вид. у том смислу М. Станивуковић, М. Живковић, 458.

⁵³ Закон о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон.

са Аустријом, која је уговорница Конвенције а са којом Србија има узајамност само у погледу одлука о издржавању, које су ван поља примене Конвенције. Према томе, приступање Србије Конвенцији би, начелно посматрано, отворило пут за признање судских одлука пореклом из оваквих држава. Наравно, уколико се оцени да у односу на неку државу која је уговорница Конвенције а која припада систему непризнања нема поверења потребног за омогућавање признања њених одлука, нашој држави би стајала на располагању територијална резерва из члана 29 Конвенције. Дакле, разлика у домаћају сметњи ни на овом пољу не би створила додатну опасност за наш правни систем већ би, напротив, омогућила признање одлука из држава са којима имамо густ правни саобраћај а чије је признање до сада било немогуће због сметње из члана 92 ЗРСЗ.

На самом крају, ваља се запитати да ли би, у случају да одлучи да се обавезе Конвенцијом из 2019. године, Србија могла да искористи резерву из члана 29 и да на тај начин искључи могућност признавања одлука које потичу са територије Аутономне покрајине Косово и Метохија, а које нису донели судови из система Републике Србије. Ово питање је посебно релевантно због тога што су привремене институције самоуправе на Косову и Метохији потписале Конвенцију из 2019. године пре неколико месеци.⁵⁴ Потешкоћа у вези са чланом 29 Конвенције је у томе што говори о „државама“, а не Странама-уговорницама, што би, чини се, онемогућило нашу државу да изјави „обичну“ резерву у овом случају. Ипак, ако би та резерва била допуњена данас већ уобичајеним изјавама за сличне прилике, у којима се објашњава међународноправни статус Аутономне покрајине Косово и Метохија и наводи да ниједна изјава нити радња Републике Србије не могу да се тумаче као признавање независности и државности јужне покрајине, чини се да би тако могло делотворно да се спречи „заобилазно“ уношење одлука суда са Косова и Метохије у наш правни систем кроз конвенцијски режим, а да се притом не наруши наше доследно противљење било каквом третирању Косова и Метохије као независне државе. Али, на основу сличних искуства из европског судског простора, у погледу третмана одлука кипарских суда које су се односиле на решавање стварноправних односа на непокретностима лоцираним на северном делу острва,⁵⁵ може се претпоставити да би евенту-

⁵⁴ Привремене институције самоуправе на Косову и Метохији су потписале Конвенцију из 2019. године и Конвенцију о избору надлежног суда 19. септембра 2024. године. Ниједна од ове две конвенције до дана закључења овог рада није ратификована, али су привремене институције претходно, још 6. децембра 2015. године, ратификовале Конвенцију о укидању потребе легализације страних јавних исправа (тзв. Конвенцију о апостили), која се у односу на ову територију примењује од 14. јула 2016. године.

⁵⁵ Више о томе вид. Vladimir Pavić, „'European Judicial Area' in Civil and Commercial Matters and CEFTA Countries“, *Проширење „европског правосудног простора“ на државе чланице*

ално укључивање Косова и Метохије као независне стране-уговорнице у Конвенцију из 2019 године, створило бројне, сложене и значајне дилеме и практичне потешкоће не само у односу на Републику Србију, већ и у односу на друге државе непризнаваче.

7. ЗАКЉУЧАК

Ступање на снагу Конвенције из 2019. године представља крупан корак у развоју међународног приватног права на глобалном нивоу. Њена решења представљају резултат учења из претходних искустава и покушај осмишљавања система признања страних судских одлука који може да буде широко међународно прихватљив. Управо на тим линијама се и поставља питање утврђивања односа система припознања страних судских одлука предвиђеног Конвенцијом и оног прописаног домаћим извором права, ЗРСЗ-ом. Наше анализе показују да, упркос одређеним разликама, које су превасходно последица разлике у природи два извора права и тренуцима у којима су доношени, суштинских разлика не постоје. Као најкрупнија разлика вероватно би се могло означити то што Конвенција не уређује питање индиректне надлежности у класичном смислу овог термина већ, уместо тога, поставља један релативно сложен систем тзв јурисдикционих филтера чије испуњење, односно неиспуњење утиче на то да ли ће одређена страна судска одлука уопште бити признавана у Конвенцијом прописаном режиму или не. Анализа тих јурисдикционих филтера показује да су они заправо значајно рестриктивнији од домаћег правила о индиректној надлежности, које само захтева да суд Републике Србије у датом спору није имао искључиву надлежност, од чега чак постоје и два изузетка која нису релевантна за предметно поље примене Конвенције. Такође, као похвално се може истаћи постојање посебног решења у Конвенцији за случај признања одлука којима је решено о захтевима за накнаду штете чији износ превазилази вредност умањења имовине оштећеног. У том погледу, Конвенција успева да нађе решење које се чини прихватљивим и државама којима није блиска тзв казнена накнада штете као и државама које познају овај институт. Насупрот томе, ЗРСЗ садржи решење за ситуацију у којој би се пред домаћим судом поставио захтев за признање стране судске одлуке у ствари у којој је још увек у току раније започет поступак пред судом Републике Србије. Иако би, са становишта заштите интегритета правног система државе у којој је поднет захтев за признање вероватно било пожељније да и Конвенција садржи

ЦЕФТА (ур. Б. Бордаш, М. Станивуковић), Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад 2010, 40-43.

посебно решење за ову ситуацију, чини се да преовладава становиште које је прихваћено и у домаћим новелама грађанског процесног права, према коме принцип *prior tempore* у одређеним случајевима и под одређеним околности-ма може да трпи извесна ограничења.

Анализа подударности система признања страних судских одлука предвиђених Конвенцијом из 2019. године и ЗРСЗ-ом има и значајан практичан аспект. Наиме, ако би се пред нашу државу поставило питање приступања овој Конвенцији, корисно је знати у којој мери би њена решења представљала одступање од онога на шта су наши судови и други органи који примењују ЗРСЗ у делу који се тиче признања страних судских одлука навикли. Наше анализе показују да су ова два система у довољној мери компатибилна да евентуално приступање Конвенцији не би требало да представља велику промену за оне који већ имају искуства са применом чланова 87-92 ЗРСЗ. Штавише, Конвенција садржи веома богат и софистициран систем ограничења примене одређених својих делова који државама које разматрају потребу и могућност приступања Конвенцији омогућавају да пронађу најбољу могућу „формулу“ за умањење свих потенцијалних ризика и отклањање страхова који би настали широм мултилатерализацијом услова за признање страних судских одлука.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Born Gary, *International Commercial Arbitration* (Kluwer Law International, Updated March 2024)
- Варади Тибор, Бордаш Бернадет, Кнежевић Гашо, Павић Владимир, *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета у Београду 2022
- von Mehren Arthur, „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference“, *Law and Contemporary Problems* No. 3, 1994, 271-288
- Garcimartin Francisco, Saumier Geneviève, *Explanatory Report for the Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters*, The Hague 2019
- Gotanda John, „Punitive Damages: A Comparative Analysis“, *Columbia Journal of Transnational Law* 2/2004, 391-444
- Грбин Иво, *Признање и извршење страних судских одлука*, Информатор, Загреб 1980
- Дескоски Тони, Доковски Вангел, *Међународно приватно право*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопље 2021
- Дика Михајло, Кнежевић Гашо, Стојановић Срђан, *Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву*, Номос, Београд 1991
- Живковић Мирко, „Рад на новом Закону о међународном приватном праву Републике Србије – почетне дилеме и актуелно стање“, *Зборник радова са*

- седме Конференције за Међународно приватно право – Проширење европске правосудној просјора на државе чланице ЦЕФТА (ур. Б. Бордаш, М. Станивуковић), Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад 2010, 175-195
- Јакшић Александар, *Међународно грађанско процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016
- Jovanović Marko, „The Role of Reciprocity as a Requirement for Recognition of Foreign Judicial Decisions in Serbian Private International Law“, *Festschrift für Helmut Rübmann* (ed. J. Stamm), Juris, Saarbrücken 2013, 787-809
- Jovanović Marko, „Thou Shall (Not) Pass – Grounds for Refusal of Recognition and Enforcement Under the 2019 Hague Judgments Convention“, *Yearbook of Private International Law* vol. XXI, 2019/2020, 309-331
- Кнежевић Гашо, Павић Владимир, Јовановић Марко, *Међународно приватно право – приручник*, Службени гласник, Београд 2023
- Matsushita Mitsuo, Schoenbaum Thomas J., Mavroidis Petros C., Hahn Michael, *The World Trade Organization – Law and Practice*, Oxford University Press, Oxford 2015
- Mayer Pierre, Heuzé Vincent, *Droit international privé*, Montchrestien, Paris 2007
- Pačić Vladimir, „‘European Judicial Area’ in Civil and Commercial Matters and CEFTA Countries“, *Проширење „европској правосудној просјора“ на државе чланице ЦЕФТА* (ур. Б. Бордаш, М. Станивуковић), Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад 2010, 33-45
- Petsche Markus, „Punitive Damages in International Commercial Arbitration: Much Ado About Nothing?“, *Arbitration International* 1/2013, 89-104
- Станивуковић Маја, Живковић Мирко, *Међународно приватно право – ојшњи гео*, Службени гласник, Београд 2023
- Станивуковић Маја, *Директна међународна надлежност судова у САД, ЕЕЗ и ЕФТА*, докторска дисертација, Нови Сад 1994
- Станивуковић Маја, „Идеализам и реализам у признавању страних судских одлука“, *Правни животи* 11/2014, 283-297
- Станивуковић Маја, „Десет разлога зашто би требало мењати Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (1982)“, *Бранич* 4/2020, 11-27
- Hartley Trevor, Dogauchi Masato, *Explanatory Report for the Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements*, The Hague 2005
- Calster Geert van, *European Private International Law*, Hart Publishing 2016
- Weller Matthias, „The Jurisdictional Filters of the 2019 HCCH Judgments Convention“, *Yearbook of Private International Law* vol. XXI, 2019/2020, 279-308

Marko Z. Jovanović
University of Belgrade
Faculty of Law Belgrade
marko.jovanovic@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0009-0001-0516-6478

Sanja Đ. Marjanović
University of Niš
Faculty of Law Niš
sanja@prafak.ni.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7560-8254

Comparative Analysis of the Systems of Recognition and Enforcement of Foreign Judgments Pursuant to the Serbian Law on Resolution of Conflicts of Laws with Provisions of Other Countries and the 2019 Hague Judgments Convention

***Abstract:** Slightly more than a year ago, the Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters has entered into force. That Convention was adopted in July 2019 under the auspices of the Hague Conference on Private International Law. Seeing its drafting history, the quality of its solutions and the ambitions of its most vocal proponents, it is likely to expect that the Convention will become one of the most important sources of private international law in future. In light of the potential need for Serbia to join this Convention, it is useful to compare the rules on recognition contained in the domestic Law on Resolution of Conflicts of Laws with Provisions of Other Countries on the one side and the Convention on the other. The analyses show that, despite certain differences (mainly regarding the jurisdictional filters, the special rule on recognition of judgments awarding damages and the problem of recognition of a judgment in the matter where the proceedings in the requested State are still pending), there is no major divergence between the two systems. The differences noted can be explained by the differences in the nature between the two sources of law, as well as by the different times of their adoption. It should be particularly emphasized that the Convention contains a very sophisticated system of exclusions of some of its provisions from application. This can significantly ease the process of assessing the benefits of joining the Convention to all potentially interested States, including Serbia.*

Keywords: *private international law, recognition of foreign judgments, Law on Resolution of Conflicts of Laws with Provisions of Other Countries, Hague Conference on Private International Law.*

Датум пријема рада: 29. 10. 2024.

Датум достављања коначне верзије рада: 13. 12. 2024.

Датум прихватања рада: 14. 12. 2024.